

Fapipák

Elszaporodtak a fapipák a pesti pipásboltokban és a dohánytőzsdék kirakataiban. Úgyes bécsi ügynökök árasztották el a magyar fővárost *Pettersekkel*, *French-Briar*-okkal és egyéb mindenféle angol és francia pipákkal. A francia és az angol matrőpipák megjelenése a pesti piacon mindenesetre érdekes és szembetűnő jelenség, mert ezek a pipák egy-kettőre kiszorították innen a német és a cseh fapipákat. A francia és az angol fapipák tömeges megjelenése a magyar piacon tulajdonképpen egy új *marnei csata volt, amelyben megint a franciák és az angolok győztek*. Az emberek, akiket szivarra és cigarettára szoktattak a háború utáni idők, fapipára adták magukat. A matrőpipa győzött, a matrőpipa visszaszorította a szivar és a cigaretta uralmát; sőt a matrőpipa *szalónképessé lett*. Nagy térhódítás ez, mondják a kereskedők; de nem is csoda, mert a mai emelkedő szivar- és cigarettáinak mellett a fapipa a legrentábilisabb füstölő szerszám, mely egy-kettőre amortizálja magát. Még a dohányjövédék is észbe kapott és néhány hét óta ügyes bádogszelencében külön matrőpipához való dohányt hoz forgalomba. A bádogdobozt egy fapipa rajza díszíti, és a bádogskatulya némelyek szerint többet ér, mint maga a dohány, amelyet *Gentry*-nek keresztelt el a „Jövédék”.

A fapipa sikeres térhódításának egy másfél száz esztendő szokás, gyakorlat, tradíció és ízlés esett áldozatul. A régi táblabíró világ utolsó gesztusát, utolsó emlékeit is „leépítették” a fapipa a próbálásával. Pedig szép és érdekes emlékek ezek. Egy más világnak az emlékei. Mindig pipás és kevésdohányú nemzet voltunk, és azok voltak a nagyszerű idők, amikor még hosszú meggyfaszára volt a pipának, és fídbusszal gyújtották rá. Azok voltak a jó idők, amikor a nemzetes és tekintetes urak még hosszú útra is magukkal cipelték kedves pipájukat és még a *Zrinyiben*, a *Pilvaxban* és az *Arany sasban* is ott állott a pipatórium, hogy mikor a tekintetes urak be-benéznek egy kis itókára, vagy egy csésze feketére, kéznél legyen. A „kellner” ügyesen megtömi és úgy adja oda a törzsvendégnek, hogy aztán fídbusszal meggyújtja.

A régi időkben csak a paraszt szífta rövid száron keresztül a szűzdohány füstjét. Az úr, az igazi úr, csak hosszúszerű pipából pipázott. Még is volt ennek az igazi oka. A pipázás egész embert kíván. Aki pipázik, az nem ér rá egyébbel foglalkozni. Aki hosszú száron pipázik, vagy csibukozik, azt teljesen lefoglalja a pipa, mert az egyik kezével a szárat tartja, a másik kezével időnként meg-megpiszkálja a dohány-zsaratot. Beszélni se igen ér rá, aki pipázik, mert a pipát folyton színi kell, mert különben elalszik. Azután ügyelni kell arra is, hogy mint ég a pipában a dohány és miképpen szívódik a pipa nyaka. Szóval sok csínyjátékja volt a régi időkben a pipázásnak; sok művészet, tudás, gyakorlat és finesz kellett hozzá, nem volt az olyan egyszerű dolog, mint gondolják. Hisz, ha csak elgondoljuk, hogy mennyi szerszám, mennyi rekvizitum tartozott a pipázáshoz, akkor is nyilvánvaló mindenki előtt, hogy a pipázás olyan passzió, mely a pipázáson kívül más komoly munkát a gondolkodáson, az idő- és a szünyogkergetésen kívül meg nem tűr. Fontos volt a pipánál, hogy milyen a szára, milyen a csutorája; fontos az acél, a kova, a tapló és egyéb gyujtószerző, a kostók és a szurkáló. Ezek voltak a fő rekvizitumok, de a legfőbb hozzávaló mégis a szűzdohány volt, melyet az igazi úr a maga földjén termesztett. De a legeslegfontosabb pedig maga a pipa, melyek között volt jó selmeci vagy debreceni cseréppipa is, az igazi pipa azonban a jóformájú, nemesalakú, takaros tajtékpipa volt, amelyre a régi időkben olyan kitűnő és ügyes szobrászművészek faragták rá a figurát, mint amilyen a negyvenes években *Szentpétery József* volt. De hát akkor még híre hamva sem volt sem az idegességnek, sem a sietésnek.

A hosszúszerű pipa azonban csak addig uralkodott a magyar társadalomban, míg az embereknek sok ráérő idejük volt. Mikor aztán tönkrement a zsenitri, és kénytelen volt hivatal vállalni, régi uraságának utolsó rekvizitumát, a pipát is magával vitte a hivatalba. Amint aztán szorgosabb lett a munka, és a kényszerűség dologra fogta a lecsúszott urat is, az évek során egyre kurtult, egyre rövidebb lett a pipa szára. A csibuk, a kényelem, és a basaság szimbóluma, lassacskán eltűnt, a szép figurás, takaros, jóállású, nemesformájú pipák is kimentek lassacskán a divatból. Egy időben ugyan még divatoztak a *makrapipák*, de aztán végleg szivarra adták magukat az urak. Eleinte ugyan tiltakoztak a nagy átalakulás ellen, „Sohse volt jó az a nagy sietés!” — mondogatták egymásnak, de azért szemmeláthatólag gyorsabb lett a tempó a hivatalban

és mindenütt. A régi, szép, nemesformájú tajtékpipák, makrapipák bekerültek a múzeumba. *Bay Géza*, a volt beregi főispán, ötvennégy pipát hagyott a Nemzeti Múzeumra. Ezek között a pipák között aztán van szép is, csúnya is, kicsi, meg nagy, selmeci, meg porcellánpipa. A legtöbbre háborús emblémák, meg muzikaszó mellett táncoló párok vannak kifaragva. A napoleoni háborúk után, meg negyvennyolc után is, a hadfiak pipaszó mellett gondoltak vissza az elmúlt nagy napokra, és ezekre a háborús pipákra vagy Napoleon reliefjét, vagy hadakozó katonákat faragtattak. A múzeum pipái között van egy, amit a főtiszt emlékéül *Fáy Miklós* ajándékozott *Vörösmarty Mihálynak* 1842-ben. Egy másik gyönyörű neogótikus faragású pipát *Kazinczy Mihály* ajándékozott emlékéül *Bemnek*. Van a gyűjteményben egy nagyon szép tajtékpipa, amelyet *Rohan* herceg adott emlékéül *Sándor Móric* grófnak. Nagyon szép pipagyűjteménye van *Bárczy Istvánnak*, a volt polgármesternek is, és híres gyűjteménye volt *Komjáthy Bélának*, meg *Hentaller Lajosnak* is. A *Hentaller* pipái között volt egy fapipa, amely valamikor a *Damjaniché* volt. Ezt a pipát 1704-ben *Rákóczi Ferenc* kapta meglepetésül a feleségétől. Ez volt ráírva: „Cseresznyeszüret emlékére 1704.” A leghíresebbek azonban *Kossuth Lajos* pipái voltak. Mikor 1837-ben *Kossuth Lajost* a *Törvényhatósági Tudósítások* miatt *Eötvös* királyi ügyvéd a bécsi udvar utasítására pörbe fogja, az ellenzéki követek egy-egy tajtékpipát ajándékoztak neki. Ezzel demonstrálták a szimpátiát. A pipa kupakján csak ennyi volt: „*Kossuth Lajosnak*” és utána a követ neve. Mikor *Kossuthot* behörtözték, ezek a pipák nyomtalanul eltűntek. Senki se tudta, hogy hová lettek. Pedig 67 után még a bécsi császári múzeumban is kutattak utána, de nem találták. Nyoma veszett *Kossuth* pipáinak. 1910-ben aztán, mikor *Hohenlohe* herceg meghalt, egyszerre csak kiderült a titok. *Hohenlohe* herceg híres pipagyűjtő volt. Tizenházer pipa volt a gyűjteményében és ebben a gyűjteményben hatvan-hetven darab *Kossuth*-pipát találtak. Ide kerültek tehát az ellenzéki követek ajándékozta *Kossuth*-pipák.

Hogy a régi időkben milyen fontos szerep volt a pipa, az is mutatja, hogy egy 1815. évről szóló pesti *Wegweiserben* meg van írva, hogy Pesten akkoriban tizenhat pipafaragó és huszonhárom pipakereskedő működött. Pedig akkoriban jó, ha harmincezer ember lakott Pesten. Már most ebből a harmincezer emberből tizenötezer nő volt, aki nem pipázott. Legalább öt-hétezer gyerek volt, aki szintén nem pipázott. Ugy-hogy nyolc-tízezer ember pipázásukat alagította ki ez a negyven kereskedő és pipafaragó. Szóval mindegyikre jutott két-két száz dohányos ember. Az ördög érte, hogyan tudtak belőle megélni.

Ma már igen befellegzett a tajtékpipának. A fapipa, a matrőpipa lett a szalónképes. Kedves kollégám és földim: *Londesz Elek*, már huszonöt évvel ezelőtt fapipából szífta a trafikot, pedig akkoriban még nem volt olyan népszerű a fapipa, mint ma. De ő ragaszkodott a fapipához és delutánonként úgy telefüstölte vele a redakciót, hogy szinte vágni lehetett a füstöt. Rettenetesen áporodott szaga volt a pipájának is, de meg a füstnek is, amit eldohányozott. Az igaz, hogy erősen kiszívott fapipa volt a *Londeszé*. Egyszer aztán az újság gazdája, *Surányi József*, már nem bírta szó nélkül és megmondta neki ápertén:

— *Londesz bácsi*, büdös ez a dohány! — *Szívok én jobbszagút is*, ha kapok, — mondta *Lexi*.

De nem kapott. *Surányi* áldott jó ember volt, de nem volt dohányos. Azonban *Londesz* apó szerette a szivart is. Ünneponon különösen a Kuba szivart kultiválta, mint annakidején az öreg *Tisza Kálmán*. Egyszer az uccán valami világljáró ismerősével akadt össze, aki Hollandiából vetődött haza. A régi barátok nagyon megörültek egymásnak.

— *Nézd, Lexi*, mit hoztam neked, — mondta a *Globetrotter*. — *Havanna* szivart hoztam Hollandiából. Áhitattal szídd el.

Londesz Elek nagyon megörült a vásárlásnak. A szivart óvatosan betette a tárcájába, amelyben már négy Kuba szivar várakozott arra, hogy *Lexi* elfüstölje. Besietett a redakcióba, hogy ott majd komótosan nekiül és elszívja a finom szivart. Ami azután történt, azt így adta elő *Londesz*:

— *Tudod, komám*, hát nekikeszülődöm és már előre örültem, hogy milyen nagy élvezettel fogom elfüstölni a külföldi szivart. Kinyitom a szivartárcát, hát kis híjja, hogy hanyatt nem vágódtam meglepetésemben. Nézem, nézem a szivarokat; forgatom, próbálgatom: hát egyik olyan, mintha a másik testvére lenne. *Nem tudtam eltgazodni, hogy az öt közül melyik a Kuba, melyik a Havanna*. Most légy okos *Domokos*. Már most mit csináljak, komám? Azt tegyem-e,

hogy az öt közül kiragadok egyet és azt mondom: „*Ez az a Havanna!*” — és azzal a passzióval, azzal az áhitattal szívom el, mint ahogy egy *Havannát* illik elszívni.

Vagy pedig egymásután elszívom mind az ötöt és mindegyik után azt gondolom: „*Hát ha ez volt az a Havanna!*”
Pásztor Mihály.

Vármegye vagy régió?

A megyei vagy mondjuk, törvényhatósági közigazgatás a szegény magyar államnak majdnem *ötmillió aranykoronájába* kerül. Miért? Azért, mert Magyarországnak — a közigazgatásilag egyesített csonka vármegyéknek egynek számítva — 25 vármegyei és Budapestet is beleértve, 12 városi törvényhatósága van. Ez azt jelenti, hogy a Kis-Magyarország 37 költséges, úgynevezett, másodfokú közigazgatási apparátust tart fenn. Ahány vármegye, annyi külön tartomány. „Egy kis ország Respublica áll előttem, körülöttem — mondotta *Bessenyei György* a 18-ik században —, mely egy várnak megyéje, amennyi vármegyéből fekszik a nemzet, annyi egymástól független tartományt formál.” Ma is így van. Természet törvénye az, hogy így legyen?

A régi időkben nagyon büszkék voltak a magyar urak megyéik nagyságára, amelyek az akkori közlekedési viszonyok mellett még nagyobbak voltak, mint ma. A magyar statisztikai tudomány atyamestere, *Schwartner Márton*, a 19-ik század elején dicsekedve hirdette, hogy vannak megyénk, melyek kiterjedésben némely külsőországgal is fölvehetik a versenyt. Elmondotta, hogy *Trencsén* megye akkora, mint a *pármal és piacenzal* hercegségek együttvéve. *Szepes* megye akkora, mint a *svéd Pomeránia, Torontól megye* csak 12 négyzetmérfölddel kisebb, mint a *holsteini hercegség*, a *salzburgi tartomány* pedig csak két négyzetmérfölddel nagyobb *Mármaros megyénél*, a legnagyobb vármegye, *Bihar megye*, pedig akkora, mint a *hessen-darmstadti nagyhercegség*. Nagy vármegyénk ma is vannak, olyanok is, amelyek területben ma is megállják az összehasonlítást némely külsőországgal, noha a közlekedési viszonyok fejlettségének arányában ma lényegesen kisebbeként is kell őket számbavenni. *Baranya megye* például körülbelül 300 négyzetméterrel nagyobb, mint *Braunschweig*, amely *Fejér megye* mögött meg inkább elmarad. Viszont a lakosság számában *Braunschweig* fölötté áll ennek a két megyének. *Veszprém megye* és *Zala megye* is nagyobbak *Braunschweignél*, *Vas megye* nem sokkal kisebb, *Tolna megye* sem, *Somogy megye* pedig majdnem kétszer akkora. Persze kisebb megyék is vannak, de — mint mondtam — a nagyobbak se tekinthetők ma már olyan nagyoknak, mint amilyenek valaha voltak. Abban valamennyien megegyeznek, hogy egymástól független kis tartományok a 13 országnak.

2. *Ausztriának*, — mely területének kiterjedésében és lakosságának számában közel áll Magyarországhoz, ennek 37, vagy mondjuk csak 25 tartományával szemben — csak 9 tartomány van. Vannak, akik ezt is sokalják. Az osztrák köztársasági szövetség egyik államának, *Alsó-Ausztriának* 19.297 négyzetkilométernyi területén 1.457.335 a lakosok száma. *Zala*, *Veszprém*, *Vas*, *Tolna* és *Sopron* megyéknek együttvéve is jóval kisebb a területe és a lakossága, mégis öt megyei és egy városi törvényhatóság atyáskodik e területek népe fölött.

Poroszország *brandenburgi* közigazgatási kerületének területe 39.037 négyzetkilométer, lakosainak száma 2.445.627. A *brandenburgi* provincia tehát majdnem 3000 négyzetkilométerrel nagyobb, mint az a magyar régió, amelyet *Dunántúlnak*, vagy a hivatalos statisztika szerint *Duna-jobbpartjának* szokás nevezni, bár ez az elnevezés nem fedi teljesen a közigazgatási területi beosztását. A hivatalos statisztika ugyanis nem veszi szigorúan a regionális elnevezésnél a földrajzi adottságokat, mert például a *Duna—Tisza* közéhez is számít olyan területeket, amelyek a *Duna jobbpartján* és a *Tisza balpartján* vannak. Például *Pestmegye dunántúli részei* a *Duna—Tisza* közéről szóló kimutatásokban szerepelnek, *Csongrád* és *Jász-Nagykún-Szolnok* megyének *tiszabalparti* részei is. A *brandenburgi* provincia lakossága körülbelül annyi, mint a *Dunántúl*, területe pedig jóval nagyobb és a *Dunántúl* mégis 11 vármegyei és 5 városi törvényhatóság igazgatja. Ebből is az következik, hogy nem a természet törvénye az, hogy a *Dunántúl* 16, az egész országban pedig 37 törvényhatóságnak kell lenni. Lehet kevesebb is.

3. Magyarország mostani közigazgatási beosztása nemcsak költséges, hanem természetellenes is. Hogy az egyes megyék közötti területre és lakosságra milyen nagy aránytalanságok mutatkoznak, az kitűnik az eddigiekből is és egyébként is köztudomású. Különösen élesen domborodik ki ez az aránytalanság, ha a *helységek* számát nézzük, amint az az alábbi összeállításból kiviláglik.

1. *Duna jobbpartja*: *Baranya* 324, *Fejér* 103, *Győr—Moson—Pozsony* 110, *Komárom—Esztergom* 69, *Somogy* 313, *Sopron* 127, *Tolna* 123, *Vas* 293, *Veszprém* 184, *Zala* 406 — és 4 törvényhatósági város.
2. *Duna balpartja*: *Hont—Nógrád* 162.
3. *Duna—Tisza köze*: *Bács-Bodrog* 25, *Csongrád* 18, *Heves* 116, *Jász-Nagykún-Szolnok* 53, *Pest-Pilis-Solt-Kiskún* 232 — és 5 törvényhatósági város.
4. *Tisza jobbpartja*: *Abaúj-Torna* 138, *Borsod-Gömör* 198, *Zemplén* 76 — és 1 törvényhatósági város.
5. *Tisza balpartja*: *Békés* 29, *Bihar* 60, *Hajdú* 20, *Szabolcs—Ung* 135, *Szatmár—Ugocsa—Bereg* 115 — és 1 törvényhatósági város.
6. *Tisza—Maros szöge*: *Arad—Csanád—Tóronfal* 41.

A megyék határai a természetes határoknak sem felelnek meg. Például: *Pestmegyének* vannak dunántúli és dunáninneni részei, a *Tisza—Heves*-, *Csongrád*-, *Jász-Nagykún-Szolnok*-, *Borsod*- és *Szabolcsmegeket* bontja részekre. A megyei beosztás a *Cserhát*, a *Mátra* és a *Bükk* természetes határait se respektálja és szembeszökő helyezkedik a *Tisza* mellékfolyóival is. *Reclus* híres és helytálló megállapítása a régi Magyarország mint egésznek ideális földrajzi egységességéről egyáltalán nem alkalmazható a megyei beosztásra, amelynek mesterkéltége sokbelyűt nagyon is szembeötöl. *Magyarország közigazgatási beosztásának átformálása* tehát nemcsak államháztartási és általános adminisztratív — hanem geográfiai vonatkozásban is indokolt és időszerű.

4. A közigazgatási területi beosztásának átformálása azt jelenti, hogy a megyéket a régiókká kell felváltani. Erre a célra a hivatalos statisztika regionális beosztása nem használható. Elsősorban azért, mert ellenkezik a valóságos földrajzi helyzettel. Ha ezt a beosztást fogadjuk el, ez azt jelentené, hogy például továbbra is fenn kellene tartani azt a fikciót, hogy *Hódmezővásárhely*, *Törökszentmiklós* és *Karcag* a *Duna—Tisza* közében fekvő helyek. A statisztika regionalizmusa azért sem használható a közigazgatási régiók beosztásának céljaira, mert e régiók között úgy területre, minf lakosságra nagy az aránytalanság, amint azt a következő összeállítás mutatja:

	Terület km ²	Lakosság száma
Duna jobbpartja	36.310	2.508.018
Duna balpartja	3.370	260.025
Duna—Tisza köze	27.307	3.285.851
Tisza jobbpartja	7.864	572.032
Tisza balpartja	16.067	1.186.778
Tisza—Maros szöge	1.998	167.439

E földrajzilag különben is fiktív régiók között népsűrűség dolgában is nagyok az eltérések. A regionális beosztásnál természetesen a gazdasági és társadalmi szempontok is figyelembe veendők, ott, ahol ennek természetes előfeltételei fenforognak. Egyébként a regionális beosztásnak nem az országnak részre bontása a célja — mint a megyei beosztásnak —, hanem ellenkezőleg: az országnak a földrajzi adottságok határain belül egészséges differenciáció alapján magasabbrendű integrációba való egyesítése.

5. Melyek az országnak földrajzi természetes régiói? Először is itt van mint földrajzi egység a *Dunántúl*, amely azonban közigazgatási egységnek túlnagy volna. A természet azonban a *Dunántúl* számára is szabott belső regionális határokat: a *Balatont* és a *Velencei tavat*, amelyek a *Dunántúlt* két külön régióra bontják: egy északnyugatra és egy délkeletre, vagy mondjuk *Alsó- és Felső-Dunántúlra*. Ennek előrebocsátása után az ország regionális beosztása a következő volna:

1. *Alsó-Dunántúl*. Ennek felső határa körülbelül az a vonal lehetne, amely a *Délvasút* síneit követi *Budapesttől* az országhatárig. Ide tartozna tehát: *Baranya*, *Somogy* és *Tolna* megyék, *Zala* megye és *Fejér* megye illető részei, továbbá *Veszprém* megye enyingi járása.
2. *Felső-Dunántúl*. Alsó határa az előbb jelzett volna. Kiterjedne a következő területekre: a közigazgatásilag egyesített *Győr*, *Moson*, *Pozsony* megyék, *Sopron* és *Vas* megye, *Esztergom*, *Komárom* megyék, *Pest* megye dunántúli része és *Veszprém* megye az enyingi járás nélkül.

Érdekes, hogy a *rómaiak* is két régióra osztották a *Dunántúlt*nak keleti részét (*Pannonia II.*). *Hunfalvy Pál Ethnographia*-jában azt írja, hogy az egyik rész, amelyet *Provincia Valeriana*-nak neveztek, *Pilis* megyét (*Pest* megye dunántúli része), *Fejér*, *Tolna*, *Baranya* és *Veszprém* megyéket foglalta magában. Persze a rómaiak *Pannoniájában*, amelyhez hozzátartozott *Ausztria*, *Stájerország*, *Karintia* és *Krajna* keleti része is, a regionális

HUGO VIKTOR: A NYOMORULTAK.

Négy kötetben Teljes kiadás 84.000 korona Dante kiadás